

Posudek vedoucího na disertační práci Olgy Richterové

Od slovesa ke jménu a předložkám Departicipiální formy v češtině: forma, funkce, konkurence

Práce O. Richterové je jen zdánlivě nezajímavá a prostá. Korpusová data, zde hojně využitá jako základní zdroj, tu slouží v důsledku možnosti dostat se k potřebným kontextům a tedy i kolokacím. A naznačují tak něco zcela jiného: dlouhou, až dobrodružnou cestu, po které autorka sleduje departicipiální adjektiva typu *vedoucí, cestující, fungující* (a tedy v zásadě všechna se sufixem *-ící, -oucí*) v dnešní češtině od verba, přes participium, adjektivum a substantivum, a někdy ještě dál, až ke gramatikalizovaným a lexikalizovaným formám prepozičním. Takto pojaté téma tedy mapuje krok za krokem cestu přechodu, formálního, funkčního i sémantického, mezi oběma hlavními slovními druhy, verbem a jménem. Tento kategoriální i sémantický přechod, sledovaný a opřený už ne na stávajících příručkách, ale na studiu reálného úzu, který je vyznačený vzhledem k výrazné flektivní povaze češtiny na obou koncích sledované škály tedy i výrazně morfologicky, ale i funkčně a sémanticky, se tu systematicky sleduje ve všech relevantních ohledech. Představuje se tu tak jedna z mála velmi dobrých a spolehlivých ilustrací toho, co je jinak v jazyce velmi běžné, ale kvantitativně nezachycené, a dává do tohoto obecného procesu dobře nahlédnout. Výsledky každého kroku analýzy jsou bohatě dokumentované a prezentované v řadě tabulek, popř. grafů. Je pochopitelné, že při neobyčejném rozsahu sledovaných dat bylo jen pro bližší a také názornější analýzu třeba se uchýlit k centrálním modelovým příkladům, zvl. adjektiva *vedoucí* poskytujícím podrobný rozbor a tedy i jaksi v kostce trest' sledovaných aspektů.

Práce není ani terminologicky a pojmově jednoduchá, vedle pojmosloví aspektů verbálních zahrnuje nutně i pojmosloví nominální a další, a tak se výsledky nutně rámcují podle potřeby takovými pojmy jako participium, přechodník, ale i gerundium apod. Gerundium se tu neobjevuje přitom náhodou: autorka se pro ověření některých výsledků pouští i do dílčího (opět korpusového) srovnání daného tématu s angličtinou a němčinou a zkoumaný obraz a záběr tak plasticky rozšiřuje. Nutnou doprovodnou činností při vyhodnocování výsledků analýzy je pro autorku i potřeba zpřesnění dalších základních pojmů, jako je v oblasti sémantiky abstraktivizace (kde se naznačuje potřeba vidět více stupňů), nebo gramatikalizace (ve hře tu jsou aspoň tři slovní druhy) a lexikalizace. V této snaze o nalezení povahy kritérií usnadňujících přesnější identifikaci daného výsledku se autorka uchyluje i jakémusi vnitřnímu testování, především zapojením negace, sledováním účasti v některých konstrukcích aj. Nicméně je důležité si povšimnout i neustálé potřeby průběžného hledání a zpřesňování kritérií při identifikaci různých výsledků. Autorka si přitom navíc svůj záběr nijak neusnadňuje tam, kde hledí i za hranice relativně homogenního žánru publicistiky, který zkoumá, a sleduje poměry i jinde.

Práce je korpusová (Český národní korpus) s výrazným podílem studia statistických výsledků, které ve svém celku dávají formální představu o chování sledovaného útvaru. Až z tohoto chování se však musí vlastním lingvistickým rozbohem a kvalitativní interpretací dospět k vlastním závěrům. Jakkoliv se opírá o některé nabízené korpusové přístupy (zde je mj. třeba vyzdvihnout autorčinu vynalézavost a obratnost i v konstruování potřebných dotazů), neuniká jí při kritické probírce výsledků i řada problémů, daných neadekvátním tagováním, které oprávněně kritizuje a musí ve svých interpretacích z hlediska jejich vyznění mnohdy modifikovat a uvádět na pravou míru.

Předkládaná práce je jak svým přístupem, tak přesvědčivými výsledky exemplární a modelová. Dát se tu dokládá složitá souvislost a souhra formy, funkce i významu a naznačuje i velké množství poznání drobnějšího druhu. Mimořádnou cenu má autorčin přístup i v tom, že dost neobvykle, avšak velmi vítaně, především v závěru, naznačuje hned celou řadu otevřených otázek, otevřených pro další bádání, což není přístup černobilý, známý odjinud.

Jakožto vedoucí doktorandky musím konstatovat, že mi bylo potěšením s takto otevřeným člověkem spolupracovat.

20. června 2017

Prof. PhDr. František Čermák, DrSc

vedoucí práce

